

HISTRIA. BASILICA „FLORESCU”. NOI CERCETĂRI (2002–2004)¹

IRINA ACHIM

În scopul facilitării unui proiect de restaurare a **basilicii cu criptă** de la **Histria**, cercetată de Gr. Florescu în perioada 1949–1952, în 2002 s-au reluat cercetările arheologice. Obiectivul noii campanii a fost și clarificarea raportului dintre acest edificiu de epocă **romană târzie** și *insula de epocă romană*. În absida basilicii, la est de criptă, s-a descoperit un puț (*bothros*) săpat în stâncă. Materialele arheologice din umplutura puțului datează din perioada secolelor I–III p. Chr. Această amenajare ar fi de pus în legătură cu două structuri arhitectonice identificate pe latura de nord a basilicii, sub nivelul actual al axei de nord al acesteia. Ipoteza de lucru propusă în urma campaniei din 2004, și care urmează să fie clarificată în viitor, este existența unui sanctuar dedicat lui *Apollo Iatros* în vecinătatea basilicii, precedând lăcașul de cult creștin.

În cazul Histriei manifestările în plan arhitectural ale spiritualității păgâne, atât grecești, cât și romane, sunt puțin cunoscute pe cale arheologică, desigur cu excepția zonei sacre grecești². Cu toate acestea, cercetările din ultimii ani au permis nuanțarea subiectului.

Situația este diferită în cazul Histriei creștine. În cursul secolului XX au fost scoase la iveală șase basilici paleocreștine, situate în diverse puncte ale cetății, dar și *extra muros*. Densitatea edificiilor de cult creștine mărturisește în sprijinul unui creștinism puternic, stăpân al spațiului urban histrian, a cărui potență economică și rafinament în alegerea modelelor arhitecturale își găsesc cea mai deplină expresie în cazul basilicii episcopale.

Dar nu va fi vorba în această expunere nici despre fenomenul religios roman și monumentele sale, nici despre monumentele de cult ale orașului antic târziu.

Am optat, în prezentarea noastră pentru un studiu de caz asupra unuia dintre cele șase edificii de cult creștine pentru a surprinde și reda un exemplu interesant al felului în care lumea păgână și cea creștină se întrepătrund, și de ce nu, se exclud reciproc în țesutul urban al cetății, dar și în plan spiritual: este vorba despre basilica cu criptă, cunoscută și ca „basilica Florescu” după numele descoperitorului său – și de structurile arhitectonice pe care aceasta le suprapune (fig. 1).

¹ O variantă în limba franceză a acestei contribuții a fost încredințată spre publicare, în octombrie 2004, Institutului de Studii Bizantine, Collège de France, Paris. A apărut sub titlul *Étude d'archéologie chrétienne en Scythie Mineure: la basilique à crypte d'Histria*, *Mélanges Jean-Pierre Sodini, Travaux et Mémoires*, 15, 2005, p. 85–97.

² Vezi în acest sens contribuțiile colegilor mei I. Bîrzescu și C. Domăneanu prezentate în acest număr.

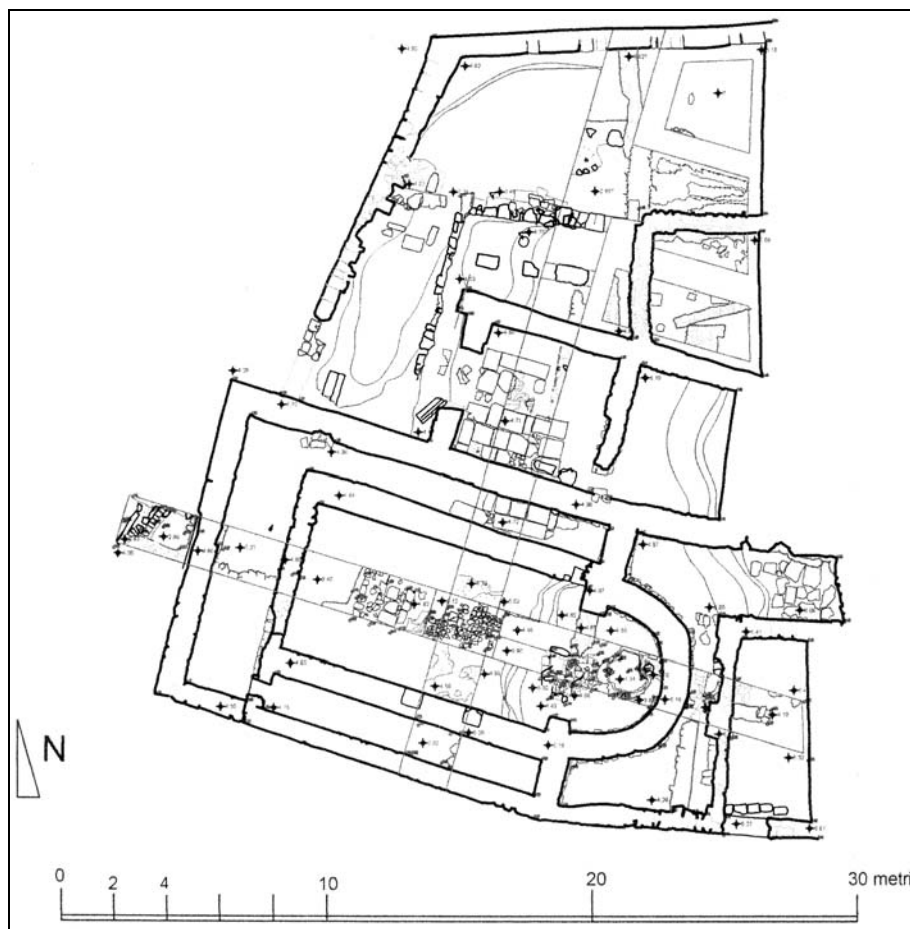

Fig. 1. Histria. Basilica paleocreștină și insula de epocă romană. Relevu arh. I. Băldescu.

Basilica a fost identificată și cercetată de profesorul Grigore Florescu, la sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50³. Este situată la circa 50 de metri est de Poarta mare a cetății târzii, pe latura orientală a spațiului cunoscut sub numele de Piața mare. Săpăturile arheologice au fost reluate începând cu anul 2002 de o echipă a Institutului de Arheologie din București cu scopul realizării unui proiect de restaurare. Această nouă cercetare confirmă parțial rezultatele primei cercetări și, chiar în stadiul actual, adaugă o serie de noutăți.

În cursul campaniei arheologice din 2003 în absida basilicii, în carourile 3–4 ale secțiunii magistrale est–vest, ca urmare a pierderii unei borne topografice

³ *Histria. Monografie arheologică* = *Histria I*, București, 1954, p. 167, fig. 57–59; A. Petre, *Materiale* 8, 1962, p. 389–396, pl. III–IV; I. Barnea, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie* = *MPR*, Città del Vaticano, 1977, p. 135–136, fig. 45/1; N. Duval, *RA*, 1980, 2, p. 326; Em. Popescu, în *Christianitas daco-romana*, București, 1994, p. 314–316, fig. 3–4.

amplasate aici, cercetarea a condus la identificarea unei structuri foarte interesante: un puț săpat în roca nativă⁴ (fig. 2).

Partea sa superioară a fost identificată la circa –1,50 m sub nivelul actual al solului din absidă, iar partea sa inferioară atinge adâncimea de –4,63 m. Este o amenajare de formă aproximativ circulară, ce se îngustează în profunzime, unde forma de la partea superioară se pierde. Urme puternice de arsură au fost puse în evidență pe pereții puțului, în partea sa superioară (fig. 3). Ar putea fi vorba de un procedeu de incendiere a rocii, care clivează ușor, pentru a înlesni amenajarea puțului sau, pur și simplu, de o ardere rituală.

Importanța majoră a acestei descoperiri, spectaculoasă prin amplasare și relație cu basilica, este dublată de caracterul său de complex închis. În consecință, umplutura sa, extrem de variată, devine un punct de reper pentru istoria și aspectul acestei insule a orașului roman timpuriu, dar și un martor al circulației anumitor mărfuri și al practicilor religioase la Histria.

Umplutura sa se compune din: o mare cantitate de amfore, farfurii, ulcioare, cești, materiale de construcție (țigle și cărămizi, amestecate printre fragmentele ceramice). Majoritatea pieselor identificate în acest complex se află într-o stare accentuată de fragmentare.

Printre cele mai timpurii descoperiri se numără o cărămidă de Sinope, a cărei ștampilă nu am putut-o citi până în prezent (fig. 4). Alături de aceasta, cinci amfore întregi (fig. 5), au fost recuperate de la adâncimi diferite, cu precădere din ultimele nivele de golire ale instalației; câteva vase miniaturale: o amforetă și o cupă fragmentară; rare fragmente de sticlă și de tencuială pictată (bicromă, alb cu negru); un fragment de altăraș decorat cu delfini; opaițe fragmentare; trei *graffiti*, dintre care unul ilizibil, ceilalți doi pe amfore⁵ (fig. 6 și 7).

⁴ Acest tip de amenajare nu reprezintă un *unicum* la Histria. În cadrul zonei sacre grecești, la intrarea în sanctuarul lui Zeus, ca de asemenea în apropiere de edificiul nostru, în basilica civilă zisă și „à Apollon archaïque” au fost identificați alți *bothroi*. Cu ocazia colocviului „Histria. 90 de ani de cercetări arheologice”, București, 24 septembrie 2004, C. Domăneanțu a prezentat o sinteză referitoare la pluralitatea zonelor sacre în cadrul structurilor urbane grecești și, în corelație cu acest subiect, a furnizat o analiză a acestor *bothroi*. Pentru *bothros*-ul templului lui Zeus de la Histria vezi G. Bordenache, V. Eftimie, S. Dimitriu, *Materiale* 9, 1970, p. 184–186, fig. 2, 6; pentru cel descoperit în basilica civilă „à Apollon archaïque” vezi C. Domăneanțu, în CCA. Campania 2002 (2003), p. 165–166.

⁵ Unul cu textul EYXH și un altul cu mențiunea: IHATP(Ω). Este imposibil de determinat dacă ultima literă în cazul celui de-al doilea grafitto este omega sau omicron. În absența acestui indiciu crucial nu putem stabili dacă este vorba despre o dedicație sau despre o simplă epicleză. Epicleza *iatros* („tămăduitorul”, „medicul”) este cunoscută la Histria din textele mai multor inscripții (8), publicate în corpusul epigrafic privind Scythia Minor și este atribuită lui Apollo, vezi s.v. *Apollo*, în RE II, 1, col. 54, 80, 109. Cultul lui Apollo Iatros este, de asemenea, atestat la Apollonia Pontica, Magnesia, Olbia, Pantikapaion, Phanagoria, Tanais. Existența probabilă la Histria a unui sanctuar al acestei divinități a fost semnalată cu mult timp în urmă de M. Flot-Lambrino sub basilica zisă „Pârvan”, în proximitatea imediată a zidului de incintă meridional al cetății, vezi *Les vases archaïques d'Histria*, București, 1938, p. 97, 356–358.

Fig. 3. Histria. Detaliu *bothros*.

Fig. 2. Histria. Absida basilicii și *bothros*-ul. Vedere dinspre Est.

Fig. 4. Histria. Cărămidă ștampilată de Sinope.

Printre cele mai interesante descoperiri se numără o teracotă fragmentară din pastă fină, reprezentând o figură juvenilă (probabil *Apollo*) (fig. 8), și o doua, tot fragmentară, cu reprezentarea unei femei însărcinate (fig. 9).

Laolaltă cu ceramica au fost recoltate și oase animale. Întregul lot a fost încredințat spre analiză laboratorului de studii interdisciplinare de la Muzeul Național de Istorie a României pentru efectuarea determinărilor arheozoologice. Cercetarea este în curs, iar un raport preliminar al acestui studiu a arătat că este vorba de fragmente osteologice de bovidee, ovicaprine, mamifere marine (delfini)⁶.

⁶ Mulțumesc dlui. A. Bălășescu (Muzeul Național de Istorie a României) pentru informațiile oferite, fie și cu titlu de concluzii preliminare ale analizelor de laborator pe care le întreprinde pe acest lot de materiale osteologice. Pentru precizări suplimentare și bibliografia anterioară vezi M. Leguilloux, BCH 123, 2, 1999, p. 423–455. Reținem, de asemenea, mărturia lui Ioan Chrisostomul, *Homélie sur Babylas*, 5, SChr 362, Paris, 1990, p. 303 relativă la templul lui Apollo de la Daphne unde adoratorii sacrificau un număr important de bovine în onoarea divinității lor favorite.

0 30 cm

a

0 30 cm

b

0 30 cm

c

0 30 cm

d

Fig. 5. Histria. Amfore întregi din *bothros*.

Fig. 6. Histria. Amforă fragmentară cu *graffito*.

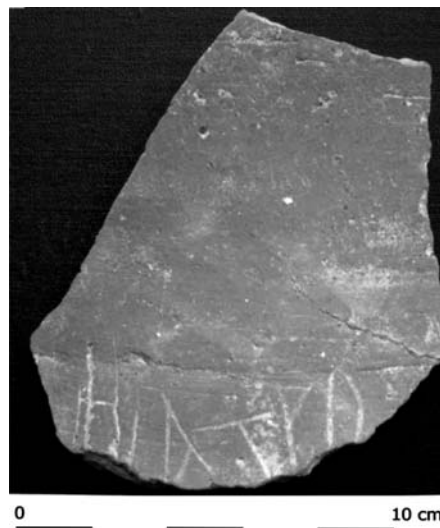

Fig. 7. Histria. *Graffito* IEIATP(O) pe perete amforă.

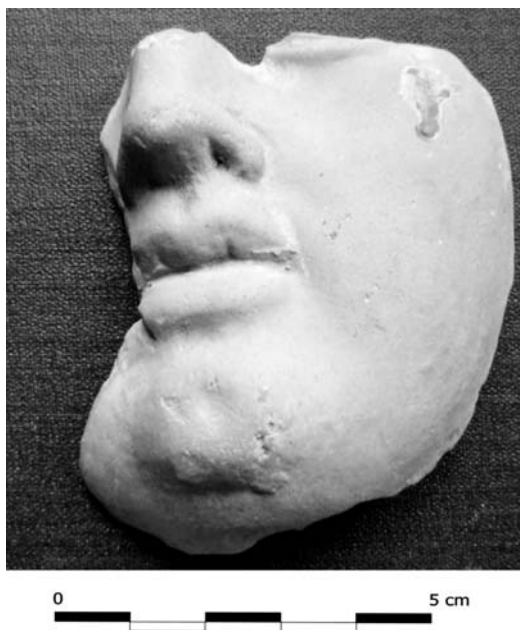

Fig. 8. Histria. Teracotă reprezentând figură juvenilă.

Fig. 9. Histria. Teracotă reprezentând o femeie însărcinată.

Remarcăm ponderea importantă a oaselor de animale mari, în cazul cărora predomină fragmentele de oase ale membrelor, vertebre și coaste. Până la finalizarea acestei cercetări nu suntem în măsură să facem nici un fel de precizare în legătură cu felul în care au fost ucise animalele, vârsta acestora, despre tipul de decupaj, selecția speciilor, destinația eventuală a fragmentelor obținute, nici asupra locului unde aceste operațiuni se vor fi desfășurat.

În ceea ce privește ceramica, preponderentă în umplutura acestui puț, se poate observa o omogenitate la nivelul stării de fragmentare, a formelor depuse, o constantă relativă a tehnicilor de execuție a pieselor, repetitivitatea anumitor defecte de fabricație, a tipului de ardere.

Cât despre maniera de amenajare a puțului, acesta nu a beneficiat de nici o structură monumentală de suprafață, spre exemplu un ghizd. Nivelul său superior se găsește sub cel al criptei basilicii, aflate imediat la est. În profilul sud al secțiunii, chiar în zona de deasupra puțului, a putut fi identificat un rest de zid (înălțime conservată de circa 0,60–0,70 m, lățime de 0,55 m), orientat nord-sud, realizat din șist local, legat cu pământ. Traseul său nu a fost pus în evidență în grund și nici în profilul nord. Este posibil ca zidul să fi fost demantelat de lucrările de amplasare a unei borne topografice moderne. El aparținea probabil unei structuri arhitectonice ulterioare momentului de funcționare a puțului, dar avem puține elemente pentru a stabili o legătură cronologică pertinentă cu restul de *cocciopesto* identificat la vest de zidul de fond al absidei, imediat deasupra puțului. Pe acest rest de pavaj se conservă o amprentă circulară, cu diametrul de 0,36 m care ar putea proveni fie de la o coloană, fie de la o pilă de hypocaust.

Materialele din umplutura puțului se încadrează cronologic în intervalul secolelor I–III p.Chr., ceea ce asigură un raport de posterioritate structurilor mai sus prezentate, atribuite, cu rezervele de rigoare, sfârșitului secolului al III-lea și începutului secolului al IV-lea p.Chr.

Dificultățile apar însă la încercarea interpretării acestui complex. Neîndoielnic, este vorba despre unul dintre puținele exemple de continuitate a tradiției puțurilor sacre grecești în epocă romană la Histria. Era el dedicat unei singure divinități, lui *Apollo Iatros* (tămăduitorul) spre exemplu, divinitatea eponimă a cetății, așa cum pare să o indice unul dintre *graffiti* identificați aici? Este posibil. Un alt element care trebuie avut în vedere este statueta fragmentară reprezentând o femeie însărcinată, artefact ce poate fi pus în legătură cu un cult al Artemidei, sora lui Apollo, protectoare a nașterilor.

Un lucru este însă sigur: admitând caracterul sacru al acestei amenajări și posibila sa atribuire cultului lui Apollo Tămăduitorul, atunci este vorba despre o amenajare care funcționează în epocă romană; prin cercetările arheologice de până acum nu am putut demonstra funcționarea sa în cadrul unei arii sacre, sanctuar și/sau altar dedicate acestei divinități și nici nu există indicii în sprijinul teoriei continuității de funcționare a puțului din epocă greacă până în epocă romană pe același amplasament. Pentru moment, identificarea sanctuarului celei mai importante divinități histriene rămâne un deziderat al echipei de cercetare de la Histria.

Fig. 10a-b. Histria. Zidurile *peribolos*-ului (jos) și *podium*-ului (sus).

Cercetărilor noastre viitoare în cadrul sectorului în discuție le revine însă sarcina de a elucida o problematică conexă cercetării puțului din absida basilicii. Este vorba despre legătura dintre *bothros* și structurile arhitectonice identificate pe latura de nord a basilicii, sub nivelul actual al anexei de nord. Cele două construcții susceptibile de a fi în legătură cu instalația în discuție, au fost numite provizoriu *peribolos* și podium. Ambele sunt puse în operă cu zidărie realizată din blocuri de calcar, și utilizează o serie de spolii ca materiale de construcție. Prima dintre acestea se prezintă sub forma unei incinte identificate pe numai două laturi (nord și vest) (fig. 10b). O considerabilă diferență de nivel poate fi constatată între aceasta și podium. Acesta din urmă, vizibil de asemenea numai pe laturile sale nord și vest, pare să fi fost profund afectat de amenajările de epocă romană târzie (fig. 10a), precum și de cercetări arheologice al căror autor nu ne este cunoscut (o inscripție funerară elenistică refolosită ca material de construcție pe zidul nord al podiumului)⁷ (fig. 11). Din păcate, materialele arheologice descoperite în această zonă nu au contribuit esențial la elucidarea caracterului acestor două construcții și nici al relației directe dintre ele, pe de o parte, și a amândurora cu *bothros*-ul, pe de altă parte.

Fig. 11. Histria. Inscripție elenistică *in situ* refolosită în zidul de nord al podiumului.

⁷ Această inscripție este publicată în ISM I, 250, provenind se pare din zidul de incintă al cetății post-gotice, pierdută la data realizării acestui corpus epigrafic; a fost redescoperită de noi în anul 2003.

Părăsind, pentru moment, monumentul păgân trecem la prezentarea basilicii.

Aceasta este un edificiu de dimensiuni medii (19,60 m lungime și 12,20 m lărgime) (fig. 12). Se compune din trei nave, absidă semicirculară orientată, criptă rectangulară cu scară de acces. Aceasta este situată parțial în hemicicluul absidei, parțial în avans în nava centrală. La vest, *narthex*-ul necompartimentat, comunică probabil prin intermediul a trei căi de acces cu fiecare navă a basilicii. Pavajul, cu excepția unei zone foarte restrânse din nava centrală, nu se mai conservă *in situ*. În cursul săpăturilor nu au fost recuperate din interiorul monumentului decât câteva piese arhitectonice dispersate provenind, cel mai probabil, de la structura portantă a colateralelor. În stadiul actual de conservare al basilicii se dovedește imposibil de identificat vreo urmă a altarului euharistic și/sau ale unui *ciborium*, a cărui existență o presupunea Grigore Florescu⁸ (fig. 13).

Cripta⁹ este implantată sub nivelul pavimentului celei de-a doua faze de funcționare a basilicii; este de formă rectangulară, cu trepte de acces situate pe latura de sud¹⁰. A fost amenajată direct pe stâncă, cu zidărie în *opus mixtum*, care a putut fi identificată pe laturile est, vest și nord. Măsoară la suprafață 1,96 m lungime și 1,00 m lățime. Adâncimea sa maximă este de 1,38 m. Scara de acces se compune din trei trepte (două realizate din cărămidă și a treia din calcar). Ca urmare a dispariției complete a părții sale superioare sistemul de acoperire al criptei nu poate fi precizat. Remarcăm de asemenea absența oricăror urme de paviment bulversat la o dată care nu poate fi precizată.

⁸ Printre puținele piese arhitecturale identificate de profesorul Gr. Florescu în ruinele basilicii se numără și o colonetă cu caneluri helicoidale, conservată în muzeul sitului, care poartă un marcaj ilizibil. Dimensiuni: h cons., 73 cm; diam. inf. 26 cm. Vezi și *Histria*, I, p. 167.

⁹ I. Barnea, DChAH, 4, 1964–1965, p. 333–343; idem, în CCARB, 18, 1971, p. 23–48 (în special 40–41); idem, RESEE, 19, 3, 1981, 489–505; J.-P. Sodini, TM, 8 = Hommage à P. Lemerle, 1981, p. 437–458. Catalogului realizat de Sodini, *op. cit.*, p. 453–458, îi putem adăuga cripta recent descoperită în basilica paleocreștină de la Louloudies, în apropiere de Kitros, în Grecia, care se încadrează în aceeași serie, vezi E. Marke, AEMTh, 7, 1993, p. 227, fig. 1, pl. 4. Infrastructură posibilă a altarului, cripta devine un martor material important al amplasării altarului euharistic, chiar dacă, în regulă generală, nu poate proba faptul că altarul este întotdeauna consacrat prin prezența depozitului de relicve, vezi opiniile lui N. Duval, în *V Reunión d'arqueologia cristiana hispánica, Cartagena, 16–19 d'abril de 1998*, Barcelona, 2000, p. 13–28, în special p. 21–23. În legătură cu depunerea relicvelor în basilici, dispozițiile conciliare aduc lămuriri care se datează foarte târziu în raport cu intervalul cronologic care ne interesează aici. Vezi al II-lea Conciliu ecumenic, Niceea, a. 787, c. 7: „... impiam itaque christianos accusantium haeresim et aliae impietatis subsecutae sunt: sicut enim venerabilium imaginum vultum abstulerunt ab ecclesia, ita et alios quosdam mores desuesuerunt, quos et oportet renovari, et secundum scriptam et non scriptam legislationem denuo detineri. Quotquot ergo venerabilia templa consecrata sunt absque sanctis reliquiis martyrum, definimus in eis reliquiarum una cum solita oratione fieri positionem. Et si a praesenti tempore inventus fuerit episcopus absque lipsanis consecrare templum, deponatur, ut ille qui ecclesiasticas traditiones transgreditur”, cf. P. P. Ioannou, *Discipline générale antique (IVe–IXe s.)*, 1,1. *Les canons des conciles œcuméniques*, Grottaferrata, 1962, p. 260–261.

¹⁰ Acest model de criptă pentru relicve cunoaște o difuziune redusă și bine circumscrișă din punct de vedere geografic (șase exemplare descoperite până în prezent, trei în Macedonia, alte trei în Scythia Minor); are ca punct de plecare Sf. Dumitru de la Thessalonice, Macedonia; se regăsește la Thasos, basilica cruciformă. Vezi J.-P. Sodini, *art. cit.*, p. 453–454. Pentru Sf. Dumitru vezi și N. Laskaris, *Monuments funéraires paléochrétiens (et byzantines) de Grèce*, Athènes, 2000, p. 337–345, fig. B 1, 4–5.

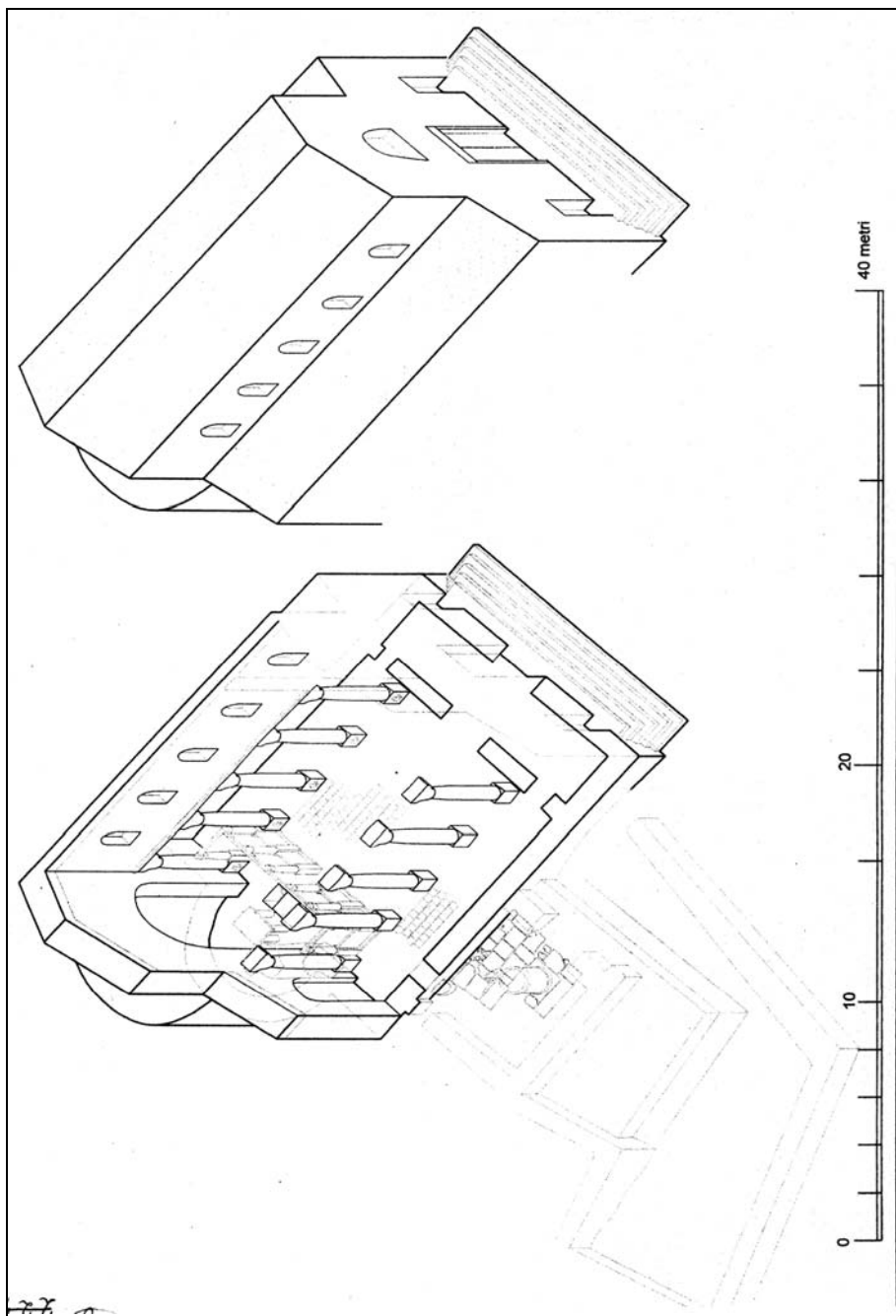

Fig. 12. Histria. Restituție axonometrică a basilicii. Arh. I. Băldescu.

Fig. 13. Histria. Colonetă de *ciborium* (?).

În stadiul actual de conservare este imposibil de găsit o soluție satisfăcătoare pentru a restitui forma de origine a criptei. Putem însă observa că peretele său septentrional prezintă o retragere spre sud la nivelul jumătății sale orientale, precum și o diferență notabilă de înălțime și de tehnică de construcție între cele două segmente ale sale în plus, legătura dintre ele nu pare asigurată. Cât despre peretele estic, acesta pare să fi fost împins spre est cu ocazia lucrărilor de restaurare din a doua jumătate a secolului XX.

După părerea noastră pare plauzibilă ideea că, în afara spațiului central de formă pătrată, cripta comporta o nișă orientală, mai puțin profundă decât pătratul central. În absența oricărei urme de apareiaj a jumătății estice a criptei suntem tentați să credem că aceasta a beneficiat la origine de un alt tip de apareiaj, probabil în marmură. Nu au fost descoperite urmele unui relicvar sau ale unei casete pentru păstrarea relicvelor.

Nu dispunem de elemente certe pentru datarea criptei și a basilicii înainte de finalizarea cercetării arheologice. Cele două secțiuni magistrale practicate în perimetrul acestei insule au permis decelarea mai multor nivele de epocă romană. Toate aceste structuri se găsesc la adâncimi diferite sub pavimentul basilicii, între -0,50 și -1,60 m (unele dintre ele așezate direct pe stâncă). Pot fi definite următoarele momente constructive majore:

- 1) puțul/*bothros* și posibilele sale structuri adiacente (ne referim la zona de la nord de basilică), toate databile în intervalul secolelor I–III; ținem să precizăm că aceasta este doar o ipoteză de lucru care va fi sau nu validată de cercetările viitoare.
- 2) basilica paleocreștină cu două faze de funcționare între sfârșitul secolului al V-lea și secolul al VI-lea p.Chr.

O interpretare nuanțată a ansamblului prezentat ar necesita o serie de lămuriri: fără îndoială că lungă și importanta tradiție urbană a Histriei i-a obligat pe arhitecți să găsească soluții pentru implantarea acestui monument de cult creștin. Așa cum am putut constata deja anumite construcții au fost complet eliminate pentru a-i lăsa locul, deși unele dintre acestea subzistă sub ruinele sale, iar interpretarea lor se dovedește foarte dificilă¹¹.

Urmărind evoluția insulei primitive peste care basilica avea să fie înălțată observăm o anumită coerență a construcțiilor, mai ales în zona de pe latura de nord a basilicii, unde am fi tentați, grație deschiderii importante de care acestea se bucură (monumentele sunt aliniate la două axe de circulație) să pledăm în favoarea unui edificiu de reprezentare, pentru care nu deținem elemente de identificare. În această situație, ipoteza privind existența unui sanctuar de epocă romană dedicat lui Apollo Tămăduitorul situat în proximitatea basilicii trebuie să aștepte finalizarea cercetării pentru a-și găsi un răspuns convingător. Mai mult, în lipsa unei documentații epigrafice, literare sau arheologice satisfăcătoare, identificarea unui cult martirial rămâne o chestiune deschisă la Histria. Ar trebui oare să ne gândim la translația relicvelor vreunui martir din alt oraș al provinciei la o epocă de puternică înflorire a cultului său? Este oare răspunsul la această întrebare de căutat la Tomis, unde peste 60 de martiri creștini sunt atestați?

¹¹ Referitor la cazuri de continuitate culturală vezi F. Gandolfo, în *Settimane CISAM* 36, 2, 1988, p. 917–923; J. Vaes, în *ACIAC* 11, 1, p. 299–321; G. Cantino Wataghin, în *Settimane CISAM* 46, 2, 1999, p. 673–751.

Mă voi mulțumi să remarc, la final, că teritoriul provinciei Scythia Minor rămâne tributar unei tradiții liturgice și arhitecturale inspirate de mari centre urbane ca Thessalonic. Însă, nu îi lipsește originalitatea și schemele arhitecturale puse în circulație, exprimă, o dată în plus, marca unei puternice tradiții locale în cultul relicvelor, capabilă să asigure difuziunea regională a unui model la scara unei provincii liturgice.

HISTRIA. «BASILIQUE FLORESCU». NOUVELLES RECHERCHES (2002–2004)

RESUMÉ

Édifice de dimensions relativement modestes (19,60 m de longueur pour 12,20 m de largeur), la basilique à crypte se trouve 50 m à l'est de la *porta principalis* de la ville, en proximité de l'endroit connu comme la «Grande Place», à peu près dans l'axe de la porte. Elle a été antérieurement fouillée par Grigore Florescu (1949–1952). La perspective du travail repris en 2002 par une équipe de l'Institut d'Archéologie de Bucarest devait répondre à un double objectif: d'une part faciliter, par une nouvelle recherche, un projet de restauration de ce qui est jusqu'à présent la seule basilique à crypte de la ville tardo-antique d'Histria, et, d'autre part, éclairer la problématique des relations de ce monument avec l'îlot d'époque romaine qui le précède.

En 2003, la deuxième campagne archéologique de la basilique, a abouti à la découverte dans l'espace de l'abside, à l'est de la crypte, d'un puits (*bothros*), creusé directement dans le rocher et qui atteint la profondeur de – 4,63 m par rapport au niveau du sol actuel. La zone située au nord de l'édifice de culte paléochrétien est occupée par des structures dont les ruines ne sont pas facilement lisibles et dont l'interprétation reste difficile. Il s'agit de deux bâtiments, *peribolos* et podium, bâtis avec des moellons de calcaire et des pièces de remploi (dont une inscription funéraire hellénistique).

Le podium est partiellement recouvert par l'annexe nord de la basilique (fig. 10). Une différence de niveau considérable est observable entre l'enceinte dite «*peribolos*» et le podium. Il reste à résoudre les rapports entre ces deux constructions, d'une part, et leur possible relation avec le *bothros*, d'autre part. En l'occurrence, l'hypothèse concernant l'existence d'un sanctuaire dédié à Apollo Iatros en proximité, précédant le bâtiment cultuel chrétien, doit attendre l'achèvement de la recherche archéologique pour trouver une confirmation.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Histria. La basilique paléochrétienne et l'îlot d'époque romaine. Relevé arch. I. Băldescu.

Fig. 2. Histria. L'abside de la basilique et le *bothros*.

- Fig. 3. Histria. Détail du *bothros*.
Fig. 4. Histria. Brique estampillée de Sinope.
Fig. 5. Histria. Amphores provenant du *bothros*.
Fig. 6. Histria. Amphore fragmentaire à *graffito*.
Fig. 7. Histria. *Graffito* IEIATP(O) sur la paroi d'une amphore.
Fig. 8. Histria. Terre-cuite à représentation d'une figure juvénile.
Fig. 9. Histria. Terre-cuite à représentation d'une femme enceinte.
Fig. 10a-b. Histria. Les murs du *peribolos* (en bas) et du podium (en haut).
Fig. 11. Inscription hellénistique réutilisée dans la structure du mur nord du podium.
Fig. 12. Histria. Reconstruction axonométrique de la basilique. Arch. I. Băldescu.
Fig. 13. Histria. Colonnnette de *ciborium* (?)